

OD SPOLEČENSTVÍ K SLUŽBÁM – A ZASE ZPĚT

Karel Šimr

Když uvažujeme o křesťanské službě (ve smyslu diakonie jako sociálního jednání církve) v současné společnosti, máme před sebou mnohorozměrný fenomén. Její podoby se totiž v souvislosti s obecnými proměnami forem pomáhání vyvíjely a „vrstvily“ od vzájemné pomoci ve společenství přes almužnu k moderním sociálním službám. Současně se však ukazuje, že tento vývoj není tak přímočarý a jednosměrný, jak by se mohlo zdát.

Starobylá forma pomoci, založená na vzájemnosti a sounáležitosti v rámci společenství, tak charakteristická také pro ranou církev (viz zprávy ve 2. a 4. kapitole Skutků apoštolů), ani almužna, stojící na jednostranné solidaritě bohatých s chudými, typická pro křesťanský středověk, neupadly nikterak v zapomnutí. Almužna žije dnes například v podobě sbírek, které se těší v církvi i společnosti velké oblibě. Ovšem dobročinnost má své slabiny. A to samé platí i o profesionalizované sociální práci, postavené na principu delegace řešení sociálních problémů na organizace a specializované profese. V obou přetrvává jednostrannost pomoci, která vlastně často spíše upevňuje nedůstojný společenský status určitých skupin lidí. Sociální vyloučení je totiž rozdělením na pomáhající a ty, kdo jsou odkázáni na pomoc, případně na poskytovatele služeb a jejich příjemce, spíše potvrzováno a posilováno, než aby tímto způsobem mohlo být překonáno. Moderní systém sociální pomoci navíc stojí na křehkých nohou sociálního státu, jehož finanční zdroje nejsou – zvláště v dnešní době – nevyčerpatelné.

Od konce 20. století můžeme ovšem pozorovat jistou změnu směru: místo jednostranného důrazu na služby je znovu akcentován význam společenství. I v sekulární oblasti sílí (znovu)objevování významu občanské společnosti, sociálních sítí nebo komunitní práce. Spíše než na organizace a instituce se opět učíme více spoléhat na neformální zdroje a vzájemnou pomoc.

Tato nová situace vznáší otázku, jakou roli v tomto pohybu hrají křesťanská společenství. Zůstávají protagonisty osvědčených a společností oceňovaných a od církve očekávaných podob dobročinnosti a služeb, nebo se odvažují stát hybateli nových cest? Spočívá-li v něčem diakonický význam církve v současné společnosti, pak to nejsou přednostně její peníze a organizace, ale její sociální kapitál. Mají-li totiž křesťané na něco v sociální oblasti „know-how“, je-li něco jejich „rodinným stříbrem“, pak je to společenství. Je pochopitelně možné vyslovit námitku, zda tím není posilována tendence stažení křesťanů do bezpečného zázemí církevních společenství, která se stanou opevněnými ghetty ve společnosti. Takové nebezpečí jistě hrozí, ale souvisí s nepochopením skutečnosti, že posláním Kristových učedníků je být kvasem,

solí a světlem světa. Za nosný můžeme v této souvislosti považovat například vyhraněný postoj německého teoretika diakonie Paula Philippiho, který tvrdí že „v sociální otázce dluží sbor světu sám sebe“. Philippí zde nevolá, jak by se na první pohled mohlo zdát, k omezení diakonické odpovědnosti křesťanů pouze na „své“, na vnitrocírkevní sféru. Nikoli, křesťanská služba světu se nevyčerpává v produkci služeb, ale uskutečňuje se primárně v nabídce alternativního způsobu existence. Sbor má „nabízet světu příklad Bohu přiměřené struktury mezilidského soužití“ a „vytvářet modely pomáhajícího společenství“.

Už samotná existence křesťanského společenství a jeho „vyzařování“ spolu s jeho tvořivým přesahováním do okolí je tedy službou společnosti, aniž by za každou cenu muselo dokazovat svou užitečnost výčtem charitativních aktivit a „společenské prospěšnosti“, jak jsme toho dnes svědky v mediální prezentaci mnohých církví. Při rozhovorech v křesťanských obcích i s kolegy faráři často vnímám úlevu, když si můžeme uvědomit, že diakonie jako jeden z konstitutivních prvků církve nemusí znamenat stále něco, někdy poněkud křečovitě a vnějškově, konat, ale často stačí jen diakonicky být, že sbor nemusí diakonii jen zřizovat či dělat, ale že jí vždycky už nějak je. Konkrétní jednání pak má být výrazem této diakonické existence, nikoli její náhražkou. Když například apoštol Pavel organizuje sbírku pro jeruzalémský sbor, nechápe tuto aktivitu jako pomoc nebo dobrý skutek, ale jako výraz společenství, k němuž patří sdílení materiálních i duchovních statků. Účast na Kristu v sobě zahrnuje rovněž spoluúčast s bratry a sestrami.

Je-li dnes obecně kladen důraz na posun od péče, dobročinnosti a služeb k spoluúčasti, znamená to především usilovat o narovnání vztahů v duchu vzájemnosti. Právě o tu jde ve společenství. Vyjdeme-li z apoštolovy výzvy: „Berte na sebe břemena jedni druhých“ (Ga 6,2), pak to znamená, že nikdo nemá být trvale označen jako břemeno nebo ten, kdo ho nese, ale všichni jsme někdy zátěží pro druhé a jsme odkázáni na jejich pomoc a jindy nebo v jiných souvislostech zase jsme a můžeme být „nosiči“.

Ve společenství – v tom křesťanském i občanském – je proto důležité se nejen ptát, jak máme pomáhat potřebným, ale také (a spíše), jak můžeme společně žít v rozmanitosti a pomáhat si navzájem. Vědomí důstojnosti totiž nedává přijatá pomoc, ale teprve možnost přes vylučující předpoklady aktivně participovat na životě společenství. I ten, kdo prožívá něco těžkého nebo je nějak společensky znevýhodněn, může přece nabídnout něco, co druzí nemají a být pro společenství přínosem. Protože oproti principu almužny, která po bohatých žádá dávat a po chudých učít se přijímat, totiž platí, že nikdo není tak chudý, aby nemohl něco nabídnout, a nikdo není tak bohatý, aby nemohl něco přijmout od druhých. Prošlapávat nové cesty, stávat se společenskou avantgardou tak dnes znamená vlastně krok zpět, od služeb hledat opět cestu ke společenství.